

IISALMI HUOTARI HAAPAKANGAS

Varhaismetallikautisen asuinpaikan koekaivaus

A. Vikkula 1982

IISALMI HUOTARI HAAPAKANGAS

Varhaismetallikautisen asuinpaikan koekaivaus

A. Vikkula 1982

S i s ä l l y s

Arkistotietoja	1
1. JOHDANTO	2
2. HAAPAKANKAAN KOEKAIVAUKSEN TAUSTAA	3
3. ASUINPAIKAN SIJAINTI JA MAASTO	4
4. KAIVAUSTEKNIikka	4
5. MAALAJIT JA KULTTUURIMAA	6
6. TULISIJAT JA KODANPAIKAT	7
7. LÖYDÖT	8
8. TUTKIMUKSEN TULOKSET	8
LUETTELOT KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ KARTOISTA, NEGATIIVEISTA JA DIAPOSITIIVEISTA	10
KUVATAULU	11
PERUSKARTTAOTE 1:20000	12
YLEISKARTTA 1:500	13
YLEISKARTAN PIENENNÖS 1:1000	14

IISALMI HUOTARI HAAPAKANGAS

Arkistotietoja

Kunta: Iisalmi

Kylä: Huotari

Tila: Pikku-Hartikka RNro 1:41, om. Pentti Hukkanen

Otavankatu 20 B 13

74100 IISALMI

puh. 977/21475

Arkeologinen kohde: Haapakangas

Sijainti: PK 3341 02 IISALMI

x = 7050 55

y = 500 65

x = 89,5

Aikaisemmat tutkimukset: C. Carpelan/ M. Huurre 1972 tarkastus

C. Carpelan/ A. Siiriäinen 1973 tarkastus

L. Pohjakallio 1978 tarkastus

Aikaisemmat löydöt: KM 18565, 18901: KuM 5960, 6342, 6488

Cl4-ajoitus: 2140 ± 140 BP (ks. Huurre 1972, tark.)

Kaivauslöydöt: 1982: KM 21666:1-5

Kertomukseen liittyvät kartat: peruskarttaote 1:20000 A4 s. 12

yleiskartta 1:500 A2 s. 13

(pienennös 1:1000 A4) s. 14

Kertomukseen liittyvät negatiivit: ff. 56211-56218, joista kuvat s. 11

Kertomukseen liittyvät diapositiivit: nrot 6499-6501

(Luettelot kertomukseen liittyvistä kartoista, negatiiveista ja diapositiiveista s. 10.)

1. JOHDANTO

Museoviraston esihistorian toimiston saatua keväällä 1982 mahdollisuuden toteuttaa tarpeelliseksi koetun koekaivausryhmäkokeilun sain esihistorian toimistosta määräyksen suorittaa koekaivauksia ja kartoituksia yhdeksällä paikkakunnalla kahdessatoista kohteessa sekä mahdollisuuksien mukaan jossain neljästätoista toissijaisesta kohteesta. Tutkittavaksi valittiin kohteita, joita uhkaa jokin maankäyttösuunnitelma tai joissa tällaisia suunnitelmia voidaan epäillä lähitulevaisuudessa tehtävän. Yhdessä tapauksessa tutkimukset tehtiin kaavoittajan toivomuksesta (Salo). Kesä-elokuussa 1982 suoritti koekaivausryhmä kaivauksia tai kartoituksia seuraavissa kohteissa:

Salo, Mahlakankare ja Hopeakankare	2.6. - 16.6.
Piikkiö, Myrskylinna	17.6. - 18.6.
Kalanti, Pietilä	21.6. - 22.6.
Nousiainen, Kirjunpaju	28.6. - 2.7.
Vammala, Tyrväänkylä	5.7. - 9.7.
Kokemäki, Kraviojankangas ja Maamieskoulu	12.7. - 23.7.
Harjavalta, Hiittenharju	26.7. - 29.7.
Pirttikylä, Valsåsen ja Lokåsen	2.8. - 13.8.
Kälviä, Järvelänkangas	16.8. - 20.8.
Iisalmi, Haapakangas	23.8. - 27.8.
Maaninka, Metelinkallio	30.8. - 31.8.
Kitee, Salmela	1.9. - 2.9.

Kenttätöiden lisäksi suoritettiin yhden kuukauden valmistelutyöt sekä kahden kuukauden jälkityöt. Ryhmään kuului allekirjoittaneen lisäksi valt. kand. Leena Hiltula. Aputyövoimaa palkattiin kuhunkin kohteeseen tarpeen mukaan, 1-5 henkeä. Kustannukset (104 300 mk) suoritettiin esihistorian toimiston määrärahalta. Lisäksi kustannuksiin osallistuvat Salon ja Kokemäen kaupungit palkkaamalla kumpikin viisi kaivajaa kahdeksi viikoksi sekä Pörtom Hembygdsförening 2 406 markalla.

2. HAAPAKANKAAN KOEKAIVAUKSEN TAUSTAA

Tarkastuksissaan vuosina 1972-73 Christian Carpelan, Matti Huurre ja Ari Siiriäinen totesivat Iisalmen kaupungin alueella Huotarin kylässä sijaitsevan Pikku-Hartikan tilalla olevan sorakuopan länsiosan seinämissä neljän tulisijan poikkileikkaukset. Yhdestä liedestä otettiin hiilinäyte, josta tehty C14-ajoitus antoi tuloksen 2140 ± 140 BP (Hel. 303). Carpelan ja Siiriäinen havaitsivat myös muutamia kodansijaa muistuttavia painanteita kuopan lounaispuolella. Tulisijojen pohjoispuolelta kuoritusta maasta on muutamaan otteeseen poimittu saviastianpaloja, jotka ovat Luukonsaaren keramiikkaa.

Jo vuonna 1973 maanomistaja Pentti Hukkanen ilmoitti suunnittelevansa alueen myyntiä soranajotarkoituksiin, jolloin osoittautui tarpeelliseksi selvittää asuinpaikan rajat. Huurre oli arvellut soranajon olevan mahdollista kuopan itäpuolella, mutta koska mahdollisuuksia asian varmistamiseen ei ollut, oli kuopan kaikkinaisen käyttäminen soranottoon kiellettävä. Lauri Pohjakallio kävi Kuopion museon amanuenssina toimiessaan paikalla vuonna 1978, ja saattoi tuolloin todeta kuoritullakin alueella merkkejä tulisijoista, mutta hän ei mainitse, oliko seinämissä vielä näkyvissä jälkiä aiemmin todetuista liesistä. Pohjakallio piti tuolloin välttämättömänä kuoritun alueen tutkimista ja asuinpaikan laajuuden selvittämistä. Samoihin aikoihin epäiltiin myös, että soraa kielloista huolimatta ajetaan.

Vuonna 1981 maanomistaja jälleen esitti alueen tutkimista perustellen sitä soranajon välttämättömyydellä yleisen edun vuoksi. Kun esihistorian toimisto kesällä 1982 sai mahdollisuuden lähettää maastoon koekaivausryhmän, valittiin Haapakangas sen kohteeksi. Ryhmä suoritti tutkimukset 23.8. - 27.8.1982 allekirjoittaneen johdolla, ja tuolloin kaivettiin 53 koekuoppaa, yhteensä 53 m^2 . Työssä oli apuna viisi koululaista.

3. ASUINPAIKAN SIJAINTI JA MAASTO

Iisalmen Haapakankaan varhaismetallikautinen asuinpaikka sijaitsee Huotarinkylässä Iisalmen kirkolta linnuntietä noin 9 km:n päässä lännessä. Sorakuoppa, jonka reunamilta asuinpaikkahavaintoja on tehty, on Pikku-Hartikan tilalla noin sadan metrin päässä Haapajärven itärannasta, Haapajärveen pistävän Haapaniemen juuressa (ks. kartta s. 12).

Sorakuoppa on noin 95 metriä y.m.p. korkean mäen luoteisreunalla, luoteeseen viettävässä rinteessä. Kuoppa rikkoo pahasti asuinpaikan topografian, mutta jäännöksiä asutuksesta on tavattu kuopan luoteis-, länsi- ja lounaispuolilta, länteen ja luoteeseen viettävistä rinteistä. Länteen viettävässä rinteessä kasvaa tiheää, noin kymmenenvuotiasta mäntytaimikkoa, jonka aluskasvillisuus on varpua. Alempana, lähempänä rantaa on tiheää kuusimetsää. Sorakuopan eteläpuolella lounaaseen viettävässä rinteessä erottuu melko selvästi terassi. Alue on hakattu ja kasvaa heinää. Kuopan kaakkois- ja itäpuolella on vanhoja soranottoaikoja, jotka ovat nyt kasvaneet umpeen. Kuopissa kasvaa jo suuria mäntyjä ja koivuja, ja niiden väleissä on kannaksia, joissa kasvaa pihlajia. Sorakuopan pohjoispuolella on peltoja (kartta s. 13, kuva s. 12, diat 6500-6501).

Sorakuopan länsilaidalla havaittiin terassi, jonka reuna kulki luoteisosassa 89 metrin, lounaisosassa 92 metrin ja etelämpänä 93 metrin korkeudella (kartta s. 13).

4. KAIVAUSTEKNIikka

Työt aloitettiin sorakuopan luoteiskulmasta keramiikanpalojen löytöpaikalta, jonne paalutettiin korkeuskäyriä vastaan itä-länsi-suuntainen koelinja 70-100/500. Linjan pituus oli 30 metriä ja paalut olivat kuuden metrin välein. Linjasta 500 etelään ja siihen

koordinoiden paalutettiin toisiaan vastaan kohtisuoria 30-40 metriä pitkiä linjoja kuuden metrin paaluväleihin. Nämä linjat muodostivat sik-sak -kuvion ja kulkivat korkeuskäyriin nähden viistosti, sillä käyrät kaartuvat ja vasta eteläosassa linjojen suunta oli jälleen korkeuskäyrien vastainen. Koordinoituja koekuoppia kaivettiin 34 ja ne sijoitettiin koordinaattipaalujen suhteen sille suunnalle, mikä kulloinkin näytti parhaimmalta kaivaa. Kuoppien numerot on kuitenkin aina luettu koordinaattipaalusta (kartta s. 13).

Sorakuopan pohjois- ja itäpuolella maasto oli hyvin vaikeaa, joten sinne sijoitettiin koekuopat koordinoimatta. Näiden kuoppien numerointi on juokseva, 1-19 (kartta s. 13).

Koekuopat olivat kooltaan 1 x 1 metriä. Ne kaivettiin kymmenen sentin paksuisina kerroksina, ensimmäinen 10 cm kaivettiin kaivauslas-talla ja loput lapiolla noin puolen metrin syvyyteen asti.

Vaaituksessa käytettiin kuutta kiintopistettä. KP I sijaitsi sorakuopan luoteisosassa olevasta sähköpylvästä noin kahdenkymmenen metrin päässä luoteessa pienessä maakivessä. Sen korkeus oli noin 89,2 m y.m.p. ja se merkittiin punaiseksi maalatulla pisteellä. KP II oli isossa kivessä sorakuopan lounaisreunalla ja sen korkeus oli noin 93,5 m y.m.p. Kuoritulla alueella sorakuopan itäpuolella olivat KP III, noin 92,0 m y.m.p., ja KP IV, 93,5 m y.m.p., molemmat pienessä kivessä. Sorakuopan eteläpuolella kannossa sijaitsi KP V ja sen korkeus oli 93,7 metriä. KP VI oli isohkossa kivessä noin sadan metrin päässä sorakuopasta itään kahden vanhan sorakuopan välisellä kannaksella ja sen korkeudeksi saatiin 94,4 metriä y.m.p. Kiinteitä koneenpaikkoja ei käytetty ja kuoppien pintakorkeudet on ilmoitettu absoluuttisina korkeuslukuina, mistä syystä koneenkorkeuksia ei ole ilmoitettu (ks. kartta s. 13).

Kiintopisteiden korkeudet vaaittiin Haapaveden pinnasta. Hydrologisen toimiston ilmoituksen mukaan Haapaveden pinta oli vaaitushetkellä 85,8 metrin korkeudella.

Kaivausalueesta piirrettiin yleiskartta 1:500 (s. 13). Se perustui omiin kentällä tehtyihin mittauksiin. Kaikkia rajapyykkejä ei kuitenkaan löydetty, joten rajat on siirretty kartalle maanomistajalta saadun maarekisteriotteen kartan pohjalta (1:4000).

5. MAALAJIT JA KULTTUURIMAA

Kuoritulla alueella oli paikoitellen jäljellä ohut kerros punertavaa kulttuurimaata linjassa 500. Ehjälle maalle sijoittuvassa koe-kuopassa 88/500 oli 10 cm:n vahvuisen turpeen alla 5-10 cm paksu huuhtoutunut kerros ja sen alla harmahtava likamaa. Linjan 500 alimmissa eli läntisimmissä kuopissa oli turve n. 50 cm, huuhtoutunut 15-10 cm ja alla karkeahkoa kellertävää hiekkaa.

Kulttuurimaata esiintyi melko yhtenäisesti linjassa 464 ruudusta 94/464 ylöspäin. Alhaalla punertava kulttuurimaa oli heikkoa ja sitä oli vain paikoitellen turpeen ja ohuen huuhtoutuneen alla 5-15 cm:ssä. Kuopassa 100/464 likamaa oli edelleen hyvin heikkoa 5-25 cm:ssä, mutta kuopassa oli myös viitteitä tulisijasta (ks. seuraava kappale). Kuopassa 106/464 oli 5 cm paksun turpeen ja hyvin ohuen huuhtoutuneen kerroksen alla vahvaa tummanruskeaa kulttuurimaata 15-25 cm paksuna kerroksena. Myös kuopassa 132/448 kulttuurimaa oli voimakkaan väristä ja esiintyi 5-25 cm:ssä, mutta siinä oli myös tulisijan jäännöksiä (ks. seuraava kappale). Heikkoa kulttuurimaata esiintyi lisäksi kuopissa 118/448 ja 132/442 5-20 cm:n syvyydessä. Kulttuurimaan alin esiintymä oli 89,7 metrin korkeudella.

Muissa kuopissa sorakuopan länsipuolella oli yleensä 5 cm paksu turve ja ohut 1-5 cm:n vahvuinen huuhtoutunut kerros. Sen alla oli kellertävää karkeahkoa hiekkaa. Alimmissa kuopissa tuli hiekan alta näkyviin savi tai savihiesu noun puolen metrin syvyydessä. Linjassa 150 sorakuopan eteläpuolella sekä kuopassa 19 oli 5-10 cm paksun turpeen alla ohut nokiraita, sitten huuhtoutunutta

noin 10 cm ja alla karkeahkoa hiekkaa.

Sorakuopan itäpuolella kuopissa 12-18 oli 5 cm paksun turpeen ja ohuen huuhtoutuneen alla paikoin hiesumaista mutta yleensä karkeahkoa puhdasta hiekkaa. Kuopissa 8-11 oli sekoittunutta harmaata hiekkaa päällä ja syvemmällä saven tai hiesunsekaista hiekkaa, paikoin harmaata karkeaa kivikkoista hiekkaa. Kuoppa 7 osoittautui sekoittuneeksi, mutta pohjimmaisena n. 25 cm:n syvyydessä oli puhdasta karkeaa hiekkaa. Kuopissa 1-6 oli 5-10 cm paksun turpeen alla hyvin ohut huuhtoutunut kerros ja sen alla puhdas karkeahko hiekka.

6. TULISIJAT JA KODANPAIKAT

1970-luvun alussa todetuista tulisijoista ei enää havaittu jälkeäkään. Sen sijaan sorakuopan eteläkärjessä romahtaneen turpeen alta tavattiin profiilissa n. 1,5 metriä leveä ja noin metrin syvyyteen ulottuva tulisija, joka oli malliltaan patamainen ja jonka pohjalla oli hiilikerros. Tulisijaa ei otettu romahtaneen turpeen alta esiin, koska haluttiin välttää uusia romahtamisia (ks. dia 6499). Liedestä noin kolmen metrin päässä lounassa sijaitsevasta koekuopasta 132/448 todettiin paitsi kulttuurikerrosta myös pohjoisreunassa hiiltä ja palaneita kiviä noin 40 cm:n syvyydessä. Mikäli tulisija on sama, täytyy sen olla halkaisijaltaan vähintään kolme metriä.

Tulisijan merkkejä havaittiin myös koekuopassa 100/464, jossa heikosti punertavan kulttuurimaan alta alkoi 20 cm:n syvyydessä paljastua palaneita kiviä (halk. 5-30 cm) sekä jonkin verran nokea.

Carpelanin ja Siiriäisen vuonna 1973 toteamia kodansijoja oli vaikea paikallistaa, sillä kuopan lounaispuolelta 20-30 metrin päästä reunasta ei löytynyt mitään painaunia. Mikäli kyseessä ovat yleiskartalle merkityt painaumat 1 ja 2 (s. 13), on sorakuopan täytynyt

laajentua tällä suunnalla kymmenen vuoden aikana 15 - 20 metriä. Aivan sorakuopan reunassa tavatun lieden lähetyviltä todettiin noin 4 - 5 metriä halkaisijaltaan ja noin metrin syvyydeltään oleva pyöreä painauma 1, jonka lounaisreunassa näytti olevan valli jyrkässä rinteessä. Myös toisen todetun tulisijan läheltä havaittiin pyöreä, mutta huomattavasti pienempi painauma (2). Se oli koekuopasta 100/464 vain noin metrin päässä lännessä ja halkaisijaltaan noin metrin.

7. LÖYDÖT

Koekuopista talteen saadut löydöt jäivät hyvin vähälukuisiksi, sillä neljästä koekuopasta tuli yhteensä 7 kvartsi- tai kvartsiitti-iskosta. Lisäksi löydettiin kuoritulta alueelta läheltä sorakuopan reunaan saviastianpala paikalta, josta aikaisemmatkin keramiikkalöydöt on tehty (ks. kartta s. 13). Löydöt on luetteloitu numerolla KM 21666:1-5.

Alimmat löydöt, kolme kvartsi-iskosta, ovat kuopasta 94/500, 89,8 metrin korkeudelta. Saviastianpala on läheltä ja samalta korkeudelta. Se on asbestisekoitteinen ja hyvin hauras. Selvää koriste-lua ei ole, mutta pari epäselvää uraa on havaittavissa.

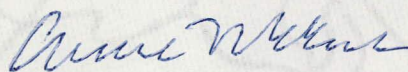
8. TUTKIMUKSEN TULOKSET

53 koekuopan avulla oli mahdollista selvittää, että sorakuopan itäpuolella ei ole mitään muinaisjäännökseen viittaavaa. Sorakuopan länsipuolellakin löydökset ovat vaatimattomia, mutta koska siellä kuitenkin voitiin todeta olevan tulisijoja sekä ilmeisiä kodanpaikkoja, on alue syytä tutkia ennen sen luovuttamista soranajoon. Tutkimuksen perusteella ehdotetaan rauhoitukseen jätettäväksi sorakuopan länsilaidalla vyöhyke, jonka pohjoispää on kesämökille vievän tien penkassa ja eteläpää rajoittuu vanhaan sorakuoppaan.

Alue on noin 30 metrin levyinen ja noin 170 metrin pituinen. Vapautaminen ei kuitenkaan edellytä koko kyseisen alueen tutkimista, koska alarajalle on jätetty jonkin verran suojaa. Jatkotutkimusten kannalta merkittävin kohde on kuorittu alue pohjoispäässä sekä aivan sorakuopan reuna 10 - 15 metrin levyisenä nauhana. Rauhoitettavaksi ehdotettu alue on merkitty kartalle s. 14 sekä punapäisin paaluin maastoon.

Haapakankaan koekaivaus ei antanut uutta tietoa asuinpaikan ajoituksesta, joten aikaisempi tieto on tässä suhteessa voimassa (ks. s. 3). Kaivauksen tuloksena oli, että valtaosa asuinpaikasta on tuhoutunut soranajossa, ja että rajat voitiin selvittää. Osoittautui myös melko selväksi, että soranajokieltoa ei kymmenen vuoden aikana ole täysin noudatettu, sillä reunoilta on kadonnut liesiä ja reunat ovat siirtyneet.

Helsingissä 7.12.1982

Anne Vikkula

FK

KERTOMUKSEEN LIITTYVÄT KARTAT

ote peruskartasta 3341 02 IISALMI 1:20000 Helsinki 1973	A4	s. 12
yleiskartta 1:500 piirt. A. Vikkula/ L. Hiltula	A2	s. 13
yleiskartan pienennös 1:1000, rauhoitettu alue lisätty	A4	s. 14

KERTOMUKSEEN LIITTYVÄT NEGATIIVIT

ff. 56211-56216	Yleiskuva asuinpaikasta. Panoraama. Kuvattu koekuopan 11 kohdalta lounaaseen, länteen ja luoteeseen. Taustalla Haapajärvi.	k. 1 s. 11
ff. 56217-56218	Kuva kohdasta, jossa Huurteen ym. vuosina 1972-73 toteamat tulisijat ovat olleet. Panoraama. E-W.	-
	valok. A. Vikkula 1982	

KERTOMUKSEEN LIITTYVÄT DIAPOSITIIVIT

nro 6499	Liesi sorakuopan eteläreunassa. N-S.
nro 6500	Yleiskuva. Varhaismetallikautinen asuinpaikka sorakuopan etelä- ja lounaisreunalla. NE-SW.
nro 6501	Yleiskuva. Asuinpaikan pohjoisosa sorakuopan lounaisreunalla. E-W.
	valok. A. Vikkula 1982

IISALMI HUOTARI HAAPAKANGAS

1a.

ff. 56211-56214

1b.

ff. 56215-56216

1. YLEISKUVA HAAPAKANKAAN VARHAISMETALLIKAUTISESTA ASUINPAIKASTA. A = LIESI. B = HUURTEEN 1972 TOTEAMMIEN LIESIEN PAIKKA. C = KERAMIKKAA. TAUSTALLA HAAPAJÄRVI. KUVATTU KOEKUOPAN 11 KOHDALTA LOUNAASEEN, LÄNTEEN JA LUOTEESEEN.

VALOK. A. VIKKULA 1982

II SALMI HUOTARI HAAPAKANGAS

OTE PERUSKARTALTA 3341 02 II SALMI 1:20000

HELSINKI 1973

● VARHAISMETALLIKAUTINEN ASUINPAIKKA

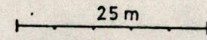
X = 7050 55
 Y = 500 65
 Z = 89,5

A. YIKKULA 1982

IISALMI HUOTARI HAAPAKANGAS

A. Vikkula 1982

yleiskartta
mk 1:1000

- kp I 89,2 m y.m.p.
- kp II 93,5 m y.m.p.
- kp III 92,0 m y.m.p.
- kp IV 93,5 m y.m.p.
- kp V 93,7 m y.m.p.
- kp VI 94,4 m y.m.p.

- ⊕ koekuoppa
- ⊕ koekuoppa, josta löytöjä
- ① ② painanteet 1 ja 2
- ⌒ maakasa
- ⋯ kuorittu alue

piirt. Anne Vikkula
Leena Hittula

